

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ Ή ΥΠΟΔΟΥΛΩΣΗ (του Σπύρου Μανουσέλη)

Η πληροφορική τεχνολογία έχει διεισδύσει σε όλες τις πτυχές της ιδιωτικής και της κοινωνικής μας ζωής, μεταλλάσσοντας τον σύγχρονο άνθρωπο σε «ψηφιακό πολίτη».

Μολονότι ο κυβερνοχώρος και ο Παγκόσμιος Ιστός μας παρέχουν

μια φαινομενικά απεριόριστη δυνατότητα επικοινωνίας, αποθήκευσης και διακίνησης πληροφοριών, ταυτόχρονα αποτελούν έναν ανεξερεύνητο επιστημονικά και άρα αρκετά επισφαλή «τόπο» για τους χρήστες.

Όσο για τη νέα ψηφιακή και διαρκώς επιτηρούμενη διαδικτυακή μας ζωή, αυτή μας προκαλεί πρωτοφανή κοινωνικά, ψυχολογικά και πολιτικά προβλήματα.

Εκατομμύρια άνθρωποι σε κάθε γωνιά του πλανήτη χρησιμοποιούν καθημερινά τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (social media) είτε για να δημιουργήσουν νέες σχέσεις με άγνωστους ανθρώπους είτε για να διατηρήσουν με διαφορετικό τρόπο τις ήδη υπάρχουσες.

Οι περισσότεροι από όσους αρχίζουν να επισκέπτονται αυτούς τους διαδικτυακούς τόπους αποκτούν κυριολεκτικά εμμονή με αυτήν τη νέα μορφή κοινωνικής συναναστροφής, στην οποία αφιερώνουν πολύ μεγάλο μέρος του χρόνου τους.

Πρόκειται για ένα φαινόμενο που οι σύγχρονοι ψυχολόγοι και κοινωνιολόγοι το μελετούν συστηματικά τα τελευταία χρόνια με στόχο να ανακαλύψουν τα πιθανά οφέλη αλλά και τους κινδύνους που εγκυμονεί η χρήση αυτής της τεχνολογίας τόσο για τους

μεμονωμένους χρήστες όσο και ευρύτερα για την κοινωνία. Ωστόσο, όπως θα δούμε, μια αυστηρά επιστημονική διερεύνηση των πολυάριθμων μέσων κοινωνικής δικτύωσης είναι κάθε άλλο παρά εύκολη: πολύ πριν ολοκληρωθεί η έρευνα, το αντικείμενό της έχει ήδη αλλάξει! Τα ασφαλή επιστημονικά συμπεράσματα απαιτούν χρόνο ενώ οι τεχνολογικές εξελίξεις σε αυτά τα νέα επικοινωνιακά εργαλεία τρέχουν με την ταχύτητα του φωτός.

Το Διαδίκτυο (Internet) είναι σήμερα ένα πολύπλοκο δίκτυο που συγκροτείται από επιμέρους μικρότερα δίκτυα για την καταγραφή, αποθήκευση και ανταλλαγή πληροφοριών.

Ανάμεσα στις πολλές υπηρεσίες οργάνωσης και πρόσβασης στις πληροφορίες του Διαδικτύου η πιο δημοφιλής υπηρεσία είναι ο Παγκόσμιος Ιστός (World Wide Web ή www), που φιλοξενεί σήμερα εκατοντάδες κοινωνικά δίκτυα (social networks).

Ενα από τα πιο δημοφιλή μέσα κοινωνικής δικτύωσης είναι το Facebook. Ιδρύθηκε το 2004 από τον Μαρκ Ζάκερμπεργκ (M. Zuckerberg), τότε φοιτητή Πληροφορικής στο Χάρβαρντ, ο οποίος το προόριζε αρχικά για μέσο επικοινωνίας και επαφής μεταξύ των αποφοίτων του Χάρβαρντ.

Εξάλλου η ονομασία «Facebook» παραπέμπει στις ετήσιες επετηρίδες αποφοίτων των αμερικανικών κολεγίων.

Πολύ σύντομα βέβαια ο Ζάκερμπεργκ συνειδητοποίησε -και εκμεταλλεύτηκε με το αζημίωτο!- τις δυνατότητες αυτού του νέου επικοινωνιακού συστήματος.

Σήμερα το Facebook είναι το πλέον διαδεδομένο παγκοσμίως μέσο κοινωνικής δικτύωσης, με πάνω από ένα δισεκατομμύρια εγγεγραμμένους χρήστες.

Πρόκειται για ένα νέο, εύκολο στη χρήση και σχετικά οικονομικό τρόπο επικοινωνίας και ανθρώπινης επαφής που έγινε εφικτός χάρη στις τεχνολογικές εφαρμογές της σύγχρονης πληροφορικής και της επιστήμης των υπολογιστών.

Η χρήση των μέσων εξαρτάται από την προσωπικότητα;

Μέσα σε μια δεκαετία, από το 2005 μέχρι σήμερα, η τυπικά αμερικανική κοινωνική συνήθεια να διατηρούν την επαφή τους - έστω και διαδικτυακά- οι απόφοιτοι ενός κολεγίου μετατράπηκε σε κυρίαρχη κοινωνική συμπεριφορά σε όλον τον πλανήτη.

Τα ψηφιακά μέσα κοινωνικής δικτύωσης, όπως το Facebook, το My Space, το Orkut και το Twitter, μετέτρεψαν τον Παγκόσμιο Ιστό σε μια πολυσύχναστη εικονική «πλατεία» όπου καθημερινά συναντώνται και επικοινωνούν με πρωτοφανή ευκολία άνθρωποι που ζουν στην ίδια γειτονιά χωρίς να έχουν συναντηθεί ποτέ, ή και στα πιο απόμακρα σημεία του πλανήτη.

Ωστόσο, όπως μας υπενθυμίζουν τα πιο έγκυρα μέσα ενημέρωσης, δεν είναι όλα ρόδινα στον νέο επικοινωνιακό παράδεισο.

Οι φανατικοί επισκέπτες των κοινωνικών δικτύων εκτίθενται σε μια σειρά από λίγο-πολύ πραγματικούς κινδύνους.

Για παράδειγμα, από το 2009 μια σειρά από συστηματικές μελέτες του Βρετανού γιατρού Αρικ Ζίγκμαν (Aric Sigman) έδειξαν ότι: *«Η αύξηση της εικονικής επικοινωνίας μεταξύ ατόμων που χρησιμοποιούν τα κοινωνικά δίκτυα μεταφράζεται πάντοτε, σύμφωνα με τις μελέτες που έχουμε στη διάθεσή μας, σε μια σαφή μείωση της ικανότητάς τους να αλληλεπιδρούν με την πραγματικότητα».*

Εκτός όμως από την απώλεια επαφής με την πραγματικότητα, άλλες έρευνες διέγνωσαν στους συστηματικούς χρήστες των κοινωνικών δικτύων μια σαφή μείωση της ικανότητας συγκέντρωσης και εστίασης της προσοχής, ενώ άλλοι ειδικοί διαπίστωσαν δυσχέρειες στη σύναψη πραγματικών ερωτικών σχέσεων.

Αυτές οι ερωτικές δυσλειτουργίες υποτίθεται ότι «εξηγούνται» από την υπερβολική συσσώρευση φαντασίας που επιδεικνύουν οι χρήστες του Διαδικτύου.

Ενα πρώτο σχετικά ασφαλές συμπέρασμα που προκύπτει από αυτές τις μελέτες είναι ότι ο τρόπος χρήσης των μέσων κοινωνικής δικτύωσης σχετίζεται στενά με τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά της ή του χρήστη: οι εξωστρεφείς προσωπικότητες τείνουν να χρησιμοποιούν τη διαδικτυακή επικοινωνία για να εκφράσουν ή να αυξήσουν αυτό το χαρακτηριστικό τους.

Αντίθετα, οι εσωστρεφείς χρήστες θα χρησιμοποιήσουν τις εικονικές επαφές τους ως δικαιολογία για να μειώσουν ή, σε ακραίες περιπτώσεις, για να εξαλείψουν τις πραγματικές κοινωνικές σχέσεις.

Αν τώρα λάβουμε υπόψιν ότι, σύμφωνα με αρκετές ιατρικές έρευνες, τα μοναχικά άτομα που επιδεικνύουν μια αυτιστική συμπεριφορά τείνουν να εκδηλώνουν περισσότερα προβλήματα φυσικής ή ψυχικής υγείας (όχι μόνο κατάθλιψη αλλά καρδιαγγειακές και αυτοάνοσες παθήσεις), κατανοούμε το γιατί αρκετοί γιατροί και ψυχολόγοι θεωρούν τις καταχρήσεις των μέσων κοινωνικής δικτύωσης ως δυνητικό κίνδυνο για τη δημόσια υγεία.

Πάντως, τέτοιες τεχνοφοβικές αντιδράσεις απέναντι στις υπηρεσίες του Παγκόσμιου Ιστού είναι απολύτως προβλέψιμες, όχι όμως πάντα δικαιολογημένες. Διότι βέβαια είναι σαφές ότι η εκρηκτική διάδοση των διαδικτυακών επαφών ήλθε να καλύψει συγκεκριμένα επικοινωνιακά κενά και ατομικά ή συλλογικά αδιέξοδα.

Η ψηφιακή απώλεια της ιδιωτικής μας ζωής

Ενα διαφορετικό αλλά αρκετά ενδιαφέρον πρόβλημα είναι η περιφρούρηση της ιδιωτικής ζωής και της προσωπικής αυτονομίας την εποχή του Διαδικτύου. Μπορεί να ακούγεται ως παράδοξο, όμως, την ίδια στιγμή που όλοι καταγγέλλουν το τέλος της ιδιωτικής ζωής εξαιτίας των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, τα άτομα νεαρής ηλικίας και οι έφηβοι καταφεύγουν σε αυτά για να δημιουργήσουν έναν προσωπικό ιδιωτικό χώρο!

Πράγματι, η λεγόμενη «ψηφιακή γενιά» έχει για το Διαδίκτυο μια

εντελώς διαφορετική αντίληψη και σχέση απ' ό,τι τα πιο ηλικιωμένα άτομα που μεγάλωσαν πριν από την εμφάνιση της νέας τεχνολογίας.

Για τους νεότερους ο εικονικός-ψηφιακός χώρος αποτελεί φυσική προέκταση του πραγματικού και εισέρχονται σε αυτόν για να διευρύνουν, χωρίς χρονικούς ή χωρικούς περιορισμούς, τις πραγματικές κοινωνικές τους σχέσεις.

Οι πιο ηλικιωμένοι, αντίθετα, υιοθετούν συνήθως μια διαφορετική στρατηγική: χρησιμοποιούν τα κοινωνικά δίκτυα για να συσφίγξουν ή να επιβεβαιώσουν κάποιες σχέσεις με άτομα που ήδη γνωρίζουν, ή για να προβάλουν αυτάρεσκα τον εαυτό τους σε άγνωστα άτομα που όμως χαίρουν της διαδικτυακής εκτίμησής τους.

Η κοινωνιολόγος Ντάνα Μπόιντ

Η Ντάνα Μπόιντ (Dana Boyd), ίσως η πιο διάσημη ερευνήτρια της λειτουργίας των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, ανέλυσε πριν από μερικά χρόνια τα χαρακτηριστικά των μηνυμάτων που οι άνθρωποι ανταλλάσσουν κατά τη διαδικτυακή τους επικοινωνία.

Όπως διαπίστωσε, πρόκειται συνήθως για τα ίδια πράγματα που συζητάμε σε ένα μπαρ: έρωτας, χρήμα-επάγγελμα, εξουσία, ανθρώπινες σχέσεις.

Μολονότι αρκετά ακριβής, αυτή η κατηγοριοποίηση αποκρύπτει, ωστόσο, μια σημαντική διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στις ανέμελες συζητήσεις με αγνώστους στο μπαρ και στα προσωπικά δεδομένα που εκμυστηρευόμαστε στο Διαδίκτυο.

Στα κοινωνικά δίκτυα τα όσα λέμε ή δείχνουμε καταγράφονται μονίμως και διαχέονται με τρόπους εντελώς απρόβλεπτους. Επιπλέον, αυτές οι ιδιωτικές πληροφορίες είναι εύκολα εντοπίσιμες και ανακλήσιμες χάρη στις πανίσχυρες μηχανές αναζήτησης του Google.

Για παράδειγμα, είναι πολύ δύσκολο να αποκρύψουμε τις ερωτικές μας «αταξίες» όταν αυτές έχουν καταγραφεί στον Παγκόσμιο Ιστό. Το φαινόμενο αυτό περιγράφεται σήμερα ως «ερωτική αναδρομή» (retrosexual).

Πρόκειται για την αναζήτηση στο Facebook πρώην ερωτικών συντρόφων για να μάθουμε πώς είναι και τι κάνουν σήμερα. Με κίνδυνο αυτές οι διαδικτυακές αναζητήσεις μας είτε να ενοχλήσουν τα πρόσωπα αυτά είτε να εξοργίσουν τους σημερινούς ερωτικούς μας συντρόφους.

Ίσως γι' αυτό οι περισσότεροι ειδικοί (ψυχολόγοι, κοινωνιολόγοι) συνιστούν στα ζευγάρια να περιφρουρούν την ιδιωτική τους ζωή στο Διαδίκτυο: ένα ζευγάρι δεν είναι καθόλου απαραίτητο να είναι και «φίλοι» στο Facebook.

Πέρα όμως από αυτά τα υποκριτικά τεχνάσματα, η ιστορία μάς διδάσκει ότι στις τεχνολογικές-κοινωνικές εξελίξεις επιστροφή δεν υπάρχει.

Τα νέα κοινωνικά δίκτυα θα αλλάξουν ριζικά τον τρόπο που είμαστε και συνάπτουμε σχέσεις με τους άλλους.

Δεν πρόκειται βέβαια για κάτι πρωτόγνωρο. Κάτι ανάλογο συνέβη και στο παρελθόν μετά την επινόηση π.χ. της σταθερής και κατόπιν της κινητής τηλεφωνίας.

Ομως, πολύ πιο ανησυχητικές από την αποσάθρωση των ανθρώπινων σχέσεων είναι οι αλλαγές που έχουν συντελεστεί τα τελευταία χρόνια στο κυβερνο-έγκλημα, δηλαδή στη δραστηριότητα των χάκερ.

Οι απομονωμένοι και ρομαντικοί «πειρατές» του Διαδικτύου, απ' ό,τι φαίνεται, έχουν μετατραπεί σε επαγγελματίες του ψηφιακού εγκλήματος.

Οι άλλοτε μοναχικοί παραβάτες και ανιδιοτελείς καταστροφείς των διαδικτυακών στεγανών και των ψηφιακών εμποδίων έχουν

γίνει πλέον οι καλοπληρωμένοι υπάλληλοι του οργανωμένου εγκλήματος ή των μυστικών υπηρεσιών.

Δεν υπάρχουν πια αθώοι εισβολείς ή ρομαντικοί κατασκευαστές ψηφιακών ιών. Η δράση των σημερινών χάκερ αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του παγκοσμιοποιημένου, και άρα πλανητικά οργανωμένου, εγκλήματος: μια νέα τεχνολογική μαφία που υπηρετεί τις ανάγκες για κέρδος και εξουσία της παραδοσιακής μαφίας.

Τελικά, όπως συνέβη και με κάθε άλλο επαναστατικό προϊόν της ανθρώπινης τεχνολογίας, η σκοτεινή πλευρά του κυβερνοχώρου αποτελεί την αναπόφευκτη αντανάκλαση του «σκότους» τόσο του δημιουργού της όσο και της κοινωνίας που οικειοποιείται αυτήν την τεχνολογία.

Η ζωή στον κυβερνοχώρο διαστέλλει τον ανθρώπινο χρόνο

Η ψηφιακή τεχνολογία, αφού ανέτρεψε την παραδοσιακή έννοια του χώρου, φαίνεται πως ανατρέπει ριζικά και την έννοια του χρόνου, όπως τουλάχιστον την ορίζαμε συμβατικά και τη βιώναμε μέχρι σήμερα, χωρίζοντας την ημερήσια διάρκειά του σε 24 ώρες.

Το 2008 σχετική έρευνα της Cisco Systems, γνωστής πολυεθνικής εταιρείας η οποία σχεδιάζει και πουλά τεχνολογία και υπηρεσίες επικοινωνίας και διαδικτύωσης, διαπίστωνε ότι η «ψηφιακή» ημέρα ενός μέσου χρήστη του Διαδικτύου διαρκούσε τότε όχι 24 αλλά 36 ώρες και προέβλεπε ότι την επόμενη πενταετία η διάρκειά της θα διπλασιαζόταν.

Και η πρόβλεψη αυτή όχι μόνο επαληθεύτηκε αλλά σήμερα θεωρείται μάλλον συντηρητική!

Το «ψηφιακό 24ωρο» είναι μια νέα έννοια που αναφέρεται στον χρόνο που δαπανά κάποιος όταν κάνει χρήση των πολυάριθμων υπηρεσιών του Διαδικτύου.

Αυτός ο χρόνος υπολογίζεται εάν αθροίσουμε όλες τις εργασίες που εκτελούμε ταυτόχρονα όταν βρισκόμαστε στον κυβερνοχώρο.

Και οι διαδικτυακές εργασίες δεν είναι λίγες, αν συνυπολογίσει κανείς όχι μόνο τις εργασίες που εκτελεί ως «ενεργός» χρήστης (αναζήτηση πληροφοριών, πληρωμή λογαριασμών, κρατήσεις εισιτηρίων κ.ά.) αλλά και αυτές που «τρέχουν» χωρίς να χρειάζεται η ενεργός συμμετοχή του («κατέβασμα» αρχείων, ταινιών κ.ά.).

Για παράδειγμα, εάν κάποιος «σερφάρει» στο Διαδίκτυο επί μία ώρα, ενώ παράλληλα ακούει μουσική από κάποιον ιστότοπο ή «κατεβάζει» κάποιο βίντεο από το You Tube, τότε ο «ψηφιακός χρόνος» του διπλασιάζεται.

Το εντυπωσιακό είναι ότι ο εκρηκτικός ρυθμός ανάπτυξης της χρήσης του Διαδικτύου δεν φαίνεται να επηρεάζεται από τη διεθνή οικονομική κρίση. Σε πλήρη αντίθεση μάλιστα με άλλα καταναλωτικά αγαθά, οι υπηρεσίες του Διαδικτύου είναι οι μόνες που δεν εμφανίζουν κάμψη.

Πηγή/φωτογραφίες: Η Εφημερίδα των Συντακτών, efsyn.gr